DE HORTENSIVM ARBORVM INSITIONE OPVSCVLVM, ANTONII MIZALDI MONLVCIANI STVDIO ET DILIGENTIA CONCINNATVM.

EIVSDEM DENDRANATOME, hoc eſt partiũ corporis arborei explicatio breuis: vbi de earundem nutritione.

LVTETIAE,
Apud Federicum Morellum, in vico Bellouaco, ad vrbanam Morum.
M. D. LX.

EX REGIS PRIVILEGIO.

SENTENTIA PRIVILEGII.

Regia ſanctione cautum eſt, ne quiſpiam alius præter Federicum Morellum typographum Pariſieſem, hoc Inſitionum opuſculum ANTONII MIZALDI MONLVCIANI ſtudio ac diligentia concinnatum, intra ſexennium abſque manifeſto autoris & dicti typographi conſenſu, ſub Regis ditione imprimat, né ue uendat Latinè aut Gallicè. Qui ſecus fecerit, libris & pœna in ſanctione æſtimata multabitur. Conceſſum fuit Priuilegium Lutetiæ Pariſiorum, octauo Idus Februarij, An. M. D. LIX. ſubſignante

CAMVS.

ANTON. MIZALDVS
IOANNI OLIVARIO
S. P. D.

PARVVM *calceum,* Ioãnes *Oliuari, paruo pedi adaptabo: hoc eſt, paruo libro, paruã epiſtolam adornabo. Superiore menſe dum noſtram* Hortenſium *hiſtoriam prudentiſſimo* Galliarum Cancellario, *patri tuo mitterem, meis ad te literis ſignificabam,* I*nſitionum opuſculum propediem* M*uſas tuas ſalutaturũ. Quæ uerba in rem tranſire, &* Hortenſium *hiſtoriã ſuis partibus abſolutã foras tãdem prodire, uides.* I*n qua texẽda, quãtùm ſudarim, quãtũ alſerim, quantũ lucubrationũ ueſpertinarũ & antelucanarũ impẽderim, iudices erunt qui Græcorum &* Latinorum *autorũ claſſes ſedulò dinume-*

rabunt, per quas diſcurrendum mihi fuit, & his luſtrandus ſæpenumerò pernoctã-dum. Abundè mihi ſatisfactũ erit, ſi pru dentiſs. patri tuo, deinde tibi, quicquid id eſt laborum noſtrorum adlubuerit, & gratum fuerit. Si munuſculum ex animo miſſum & oblatum, tibi exiguum uidebitur, memor eſto Græcorum ſententiæ,

τὰ τίμια ὅσῳ μικρότερα, τοσούτῳ καὶ χαριέστερα.

Sanè multa ſunt mole & corporis uaſtitate ſuperbientia, quæ paruis rebus, precio longè ac latè cedunt.

Hoc adamas, gemmæque docent, quæ corpore paruo
Oblectant Reges, diuitibúſque placent.

Fæliciter in eo vale, Ioannes Oliuari, ſine quo eſt omnis medicina uenenum. Cuius bonitas immenſa, adoleſcentiam tuã promouere, & prudentiſs. patrem tuũ Cancellarium, cum ſpectatiſs. Lumbarienſiũ Antiſtite, patruo tuo, ſemper tueri dignetur. Lutetiæ, Idibus Martij, M. D. LX. *Aſtronomico calculo.*

DE HORTENSIVM ARBORVM INSITIONE OPVSCVLVM, ANTONII MIZALDI MONLVCIANI ſtudio & diligẽtia accuratè concinnatum.

PRAEFATIVNCVLA.

PROPOSITIS haud ita pridem à nobis publicæ utilitati auxiliis, cura & ſecretis hortorum, precium operæ nunc demũ facturum me cogitaui, ſi libellum de arborum inſitione comitem illis darem, ut noſtra Hortenſium hiſtoria ſuis undique partibus abſoluta foras prodeat. Vt itaque à uerbis ad rem trãſeam, arbores quæ hominum cura atque arte prouenire ſolẽt, uel ſemine emergunt, uel radicum plantulis, uel propagine, uel auulſione, uel ſurculo, uel inſitione. Relictis primis & mediis, ceu notiſsimis, poſtremum longè ac latè, ſi diuina fauerint, ex priſcis & recentioribus rerum agri profeſſoribus Græcis & Latinis explicare contendam: ut fœcundiſsimam illam uberrimorũ ac pul-

cherrimorum fœtuum matrem Inſitionē, meritis honoribus exornem, & omnibus ſuis numeris, pro mea tenuitate, illuſtrē.

De inſitione quæ fit ſub cortice & in trūco, ex græcis Florentini Georgicis. Caput. I.

FLorentinus inter Græcos rerum agri doctores priſcos clarus, tria inſerendi genera eſſe tradit. Vnum ſub cortice, alterum in trunco, & tertium quod emplaſtro fit, ſeu inoculatione. Omiſſo ultimo, ſic primum & ſecundum perſequitur. Arbores quę denſiore libro & cortice ueſtiuntur, & ex terra copioſum humorem ſugūt, quales eſſe noſcuntur ficus, olea, ceraſus & ſimiles, ſub cortice inſeri deſiderāt. Sed antè cuneus tenuis ualido ligno conſtructus (quo facilius imprimatur) inter corticem & lignum paulatim adigi debet: tam diligenti & accurato manus libramēto, ne corticis faſcia diſrūpatur: quo leniter ſubducto, ſurculus mergitur, & blandè imponitur. Hanc inſerendi rationem emphylliſmon & infoliationem appellāt. Quæ autē cortice tenui cingūtur arbores, ſuntq; pauciori humore contentæ, & foris exuccæ (ꝙ hu-

humor relicto cortice in medullam interiorem ſe recipiat) qualis eſſe ſolet citrea malus, & arbores aliæ complures, fiſſo ligni medio, ſurculi infiguntur: quem modum propriè Inſitionem uocant, & encentriſmon. In utroque genere confeſtim inſerendum ſurculum præcipiunt, & compendiariam inſitionem faciendam: ne diuturniore mora natiuus humor exhauriatur, & ſurculus reſiccetur. Porrò, qui inſeruntur ſurculi, nitidi eſſe debent, & ex fertili arbore ſelecti, ab ea parte quæ aquilonē ſpectat: adhæc acutis falcibus deciſi, de nouo nati, leues, frequentibus gemmis prægnantes, bifurci, uel trifurci, ab imo crure ſimplices, craſsitudine digiti minoris, & bimi: nam anniculorum ſaliua ſurſum recurrēs auocatur, ex quo infructuoſi fiūt. Falcis mucrone ab una parte inſtar ſcriptorij calami ſalua medulla ſcinduntur, ſic ut lignū ligno, & cortex cortici poſsit committi & adhærere. Surculi deraſum acumen, cum fiſſura & hiatu in quem debet imponi, æquali conſtabit magnitudine: ita ut exacutio & fiſſura ſtylum excipiens, binos digitos non excedant: quibus iuſtè coeuntibus nihil adimendum uolunt. Argilla dunta-

xat vulnus muniendũ erit, propterea quòd flaua terra cauliculos exurat, & ob id inepta ſit. Surculos finiente Luna, uel ſilente, decem aut paulò plures dies antè inſitionem accipiendos iubent, & operto uaſe ita muniendos, ne qua expiret aura: quos oportebit, dum eliguntur, adhuc occluſos nõ dehiſcere, inſitóſque ad germinationem properare: quare decem antè diebus, aut pluſculis, ut diximus, qui inſitioni deſtinabũtur, uellendi erunt. Sed edocenda eſt ratio cur ſtatim eruti non ſint inſerendi: quippe ſi feruens adhuc, turgénſque ſurculus in capacem & deſtinatam rimam immittatur, neceſſum eſt quippiam eius emarceſcere, antequam in unum coaleſcat corpus: fungoſamq́ue laxitatem inter lignũ excipiens, & hoſpitem ſurculum intercedere: aut, ſi mauis, laxationem fieri inter immiſſum & ſuſcipiens lignum: in cuius rimas hiantes ſubiens aer, prorſus in unitatem coire non patitur. Quòd ſi dies aliquot uaſe prius includantur, faceſſet omnis iniuriæ ſuſpitio: neque uinculorum laxans mollities infeſtabit, neque inſpirans aër officiet, ſed breui tempore comprehendẽt. Surculi aquilonio flatu ruente nõ ſunt inſerendi, quin potius

tius auſtro ſpirante: quoniam ut imber inſitionibus in trunco prodeſt, ita his quę ſub cortice fiunt nocet. In trunco ad æquinoctium uſque Autumni optimè fieri poteſt. In cortice uſque ad Brumam, & poſt fauonij flatus (qui ſeptima Februarij die ſpirare incipiunt) uſque ad ſolſtitium. Sunt qui inſitionem optimam in trunco prædicent, poſt Canis ortum: rurſúmque æſtate poſt extinctos Caniculæ feruores. Si ſurculi à longinquis tractibus deferantur, infixi luto, uaſe diligenter oblito, ne uentum ſentiant, optimè aſportantur. Hactenus Florentinus in ſuis Georgicis græcis.

De inſitione quæ fit per inoculationem, ſeu emplaſtrationem, ex græcis Didymi Georgicis. Cap. II.

DIDYMVS inoculationem, quæ enophthalmiſm⁹ dici ſolet, ante ſolſtitium æſtiuum opportunè fieri tradit: quãuis circiter vernum æquinoctiũ, cùm germinatione turgent arbores, & gẽmis grauidæ geſtiunt, die tranquillo, & ſilente cœlo, à ſe cõmodè auſpicatam fuiſſe memorat. Verùm, quæ inoculatur arbor, nodis & agnaſcenti ſobole, comáque debet

purgari ac liberari, relictis uberioribus, nitidioribúſq; ſurculis qui huic inſitioni deſtinātur. Fœcūdæ arboris ex anniculo germine immaculatum & ſelectum oculum, ſeu gemmam, aſciſcere conuenit: & circūraſo acie ſcalpri diligenter cortice, eū caudici in alterius ueſtigium imprimere. Purum autem corticem, erugatum, nec ulla ſui parte cicatricoſum ſecare exactè decet, ac lignum integrum & inuiolatū ſeruari: hoc enim perquam neceſſarium habetur. Fœliciter cedit, ſi recepta hoc hoſpitio gēma, in alterius ſedem incidat: nam ita dubio procul comprehendit. Citra quoque gemmam uel oculum in pullulatione, altera caudicis parte inſitionem moliri nihil uetat. Cæterùm cortices craſsitudine pares eſſe debent: & ubi coaluerunt, amputandū quod ſupra compagem prominet, ne eo loci feratur alimentum, & à coalitu ſuccus auocetur. Dum ſurculi tria monſtrabunt folia, uincula ſunt reſoluenda. Ego uerò, inquit Didymus, ſepenumero non ipſum oculum ex anniculo germine acceptum, per ſeipſum inſeui, ſed relicto oculo in germine illæſo, à tergo gemmę corticem delibraui: & lignum inſtar ſcriptorij calami

ſcalpens

ſcalpens, cum ligno quod remanſit, in ueſtigium uel lacunam impreſsi, generoſioréſque arbores mihi comparaui. Porrò, ſi ſiniſtræ ramorum partes inoculationem ſuſceperint, ſuos partus cum fœnore liberaliter refundent. Hactenus Didymus in ſuis Georgicæ diſciplinæ Inſtitutionibus græcis, ex quibus hæc accepta & tranſlata ſunt.

Particularia de Inſitione ex Diophane Græco rerum agri interprete. Cap. III.

FIcus moro & platano rectè inſeritur: Morus caſtaneæ, fago, malo, pyro ſylueſtri, terebintho, ulmo & albæ populo: quo coniugio cādida naſcuntur mora. Pyrus inſeritur punicæ malo, cotoneæ, moro, amygdalo & terebintho. Si pyri ſurculi moro figantur, rubra creabunt pyra. Malus inſeritur omni pyraſtri generi: eadem cotonei fœcundata coitu, poma dabit, quæ Græci melimela nominant: ſimiliter & pruno ſociatur: ſed inito platani cō ſortio, rubra mala proueniunt. Nux in arbutum ſolam inſeri uoluit, cæterarum ferè ſocietatem horrens. Punica ſalici inſerun-

tur. Laurus malo. Perſica damaſceno & amygdalo. Damaſcena ſylueſtri pyro cuiuſcunque generis: adhæc cotoneæ, & malo. Caſtanea uariis arborũ adulteriis gaudet, ut fagi & roboris. Ceraſus nec perſici, nec terebinthi reſpuit hoſpitium: nec contrà, ceraſi terebinthus & perſicus. Cotonea oxyacanthæ conſortium non aſpernatur. Myrtus ſalici inſeritur. Præcocium damaſceno & amygdalo. Citria malus cùm tenui libro ueſtiatur, uix ſubtercutem recipit aduenam ſurculo: quin potiùs in nutritio parentis ſinu alitur: poſt coalitum emarceſcit. Loquor autem de fructu, inquit Diophanes, qui ubi arbor comprehenderit, citromalum appellatur. Si tamen quis citrium moro inſeuerit, rubra feret poma. Cotonea & caprificus, arboris cuiuſque cõſortium ineunt, nec ulli ſurculo denegant hoſpitiũ. Citriam malum in punicæ trunco fixam ali, Didymus in Georgicis ſcriptum reliquit. Florentinus inſitam ceraſo uitem uuas vere promittit ferre: eandemq; oleæ impactam fructum promere, qui de utriuſq; parentis adoptione, elæoſtaphylus dicitur. Odorata pyra, myrapia nuncupata, quamoptimè in malis comprehendũt.

quod unum, inquit Diophanes, experientia magiſtra didici. Hactenus Græci rerum agri interpretes de inſitione. Venio ad Latinos qui de ea poſt illos ſcripſerunt, ut ſua unumquemque tulit ætas & ordo.

De arborum generatione & inſitione ex lib. 2. Georgicôn Virgilij. Cap. IIII.

PRincipiò arboribus uaria eſt natura creandis.
Namque aliæ nullis hominum cogentibus, ipſa
Sponte ſua ueniunt, campóſque, & flumina latè
Curua tenent: ut molle ſiler, lentęque geniſtæ,
Populus, & glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine, ut altæ,
Caſtaneæ, nemorúmque Ioui quæ maxima frondet
Eſculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice altis denſiſsima ſylua:
Vt ceraſis, ulmíſque: etiam Parnaſsia laurus
Parua ſub ingenti mátris ſe ſubiicit umbra.
Hos natura modos primùm dedit: his genus omne
Syluarum, fruticúmque uiret, nemorúmque ſacrorum.
Sunt alii quos ipſe uia ſibi reperit uſus:
Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit aruo,
Quadrifidáſque ſudes, & acuto robore uallos.
Syluarúmque alię preſſos propaginis arcus
Expectant: & uiua ſua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ, ſummúmque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Traditur è ſicco radix oleagina ligno.
Et ſæpe alterius ramos impunè uidemus
Vertere in alterius: mutatámque inſita mala
Ferre pyrum: & prunis lapidoſa rubeſcere corna.

Quare agite, ô proprios generatim diſcite cultus
Agricolæ, fructúſque feros mollite colendo.

Deinde ſubdit,

Sponte ſua quæ ſe tollunt in luminis auras,
Infœcunda quidem, ſed læta & fortia ſurgunt:
Quippe ſolo natura ſubeſt: tamen hæc quoque ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſylueſtrem animum, cultúque frequenti
In quaſcunque uoces arteis, haud tarda ſequentur.
Necnon & ſterilis quæ ſtirpibus exit ab imis
Hoc faciet, uacuos ſi ſit digeſta per agros.
Nunc altę frondes, & rami matris opacant,
Creſcentíque adimunt fœtus, urúntque ferentem.
Iam quæ ſeminibus iactis ſe ſuſtulit arbos
Tarda uenit, ſeris factura nepotibus umbram:
Pomáque degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpes auibus prædam fert vua racemos:
Cogendæ in ſulcum, ac multa mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine uites
Reſpondent: ſolido Paphiæ de robore myrtus:
Plantis & duræ coryli naſcuntur, & ingens
Fraxinus, Herculeęque arbos umbroſa coronæ,
Chaoniíque patris glandes: etiam ardua palma
Naſcitur, & caſus abies uiſura marinos.
Inſeritur uerò ex fœtu nucis arbutus horrida.
Et ſteriles platani malos geſſere ualenteis:
Caſtaneæ fagos: ornúſque incanuit albo
Flore pyri: glandémque ſues fregere ſub ulmis.
Nec modus inſerere, atque oculos imponere ſimplex:
Nam quæ ſe medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenues rumpunt tunicas: anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt: udóque docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & altè
Finditur in ſolidum cuneis uia: deinde feraces
Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
Exiit ad cęlum ramis fœlicibus arbos:
Miraturque nouas frondeis, & non ſua poma.

Hactenus

Hactenus diuinus poëta Virgilius de arborum diuiſione, in eas quę natura gignũtur, & quæ artificio. Priorem modum perſpicuè explicat: poſteriorem, obſcurè. Nos ex Plinio utrunq; poſteà facilem ac familiarem tibi reddemus. Poſtremò inſitionẽ exemplis aliquot perſequitur & illuſtrat, cum duabus eius ſororibus quæ infoliatio ſeu emphylliſmus, & emplaſtratio uel inoculatio ſeu enophthalmiſmus tam Latinis quàm Græcis agricolis dici ſolent, & cortice nituntur. Sed hîc Virgilij interpretem non agimus. Pergo itaque ad reliquos qui de inſitione pleniùs ac clariùs poſt Virgilium ſcripſerunt.

De inſitione ex Iunio Columella. Cap. V.

OMnis ſurculus omni arbori inſeri poteſt, ſi non eſt ei, cui inſeritur, cortice diſsimilis. Si uerò etiam ſimilem fructum, & eodem tempore adfert, ſine ſcrupulo egregiè inſeritur. Tria genera porrò inſitionum antiqui tradiderunt. Vnum, quo reſecta & fiſſa arbor, reſectos ſurculos accipit. Alterum, quo reſecta inter librum & materiam, ſemina admittit:

quæ utraque genera uerni temporis ſunt. Tertium, quo ipſas gemmas cum exiguo cortice, in partem ſui delibratam recipit: agricolæ emplaſtrationem uocant: uel, ut quidam, inoculationem. Hoc genus inſitionis æſtiuo tempore optimè uſurpatur: quarum inſitionum rationem cùm tradiderimus, à nobis quoque repertam aliam docebimus. Omnes arbores ſimul atque gemmas agere cœperint, Luna creſcente inſerito: oliuam autem circa æquinoctiũ uernum, uſque in idus Aprilis. Ex qua arbore inſerere uoles, & ſurculos ad inſitionem ſumpturus es, uideto ut ſit tenera & ferax, nodíſque crebris: & cùm primùm germina tumebunt, de ramulis anniculis, qui Solis ortum ſpectabunt, & integri erunt, eos legito, craſsitudine digiti minimi: ſurculi ſint bifurci uel trifurci. Arborẽ quam inſerere uoles, ſerra diligenter exſecato, ea parte qua maximè nitida & ſine cicatrice eſt: dabíſque operam ne librũ lædas. Cùm deinde truncum recideris, acuto ferramẽto plagam leuato: mox cuneum tenuẽ ferreum uel oſſeum, inter corticem & materiam nec minùs digitos tres, ſed conſideratè demittito, ne lædas aut rumpas corticẽ.
Poſteà

Poſteà ſurculos quos inſerere uoles, falce acuta ex una parte deradito tantùm, quantùm ſpatij cuneus demiſſus dabit: atque ita ne medullas, néue alterius partis corticem lædas. Vbi ſurculos paratos habueris, cuneũ uellito, ſtatimq́; ſurculos in ea foramina, quæ cuneo adacto inter corticẽ & materiam feceris, demittito. Ea autẽ fine qua adraſeris: ſurculos ſic inſerito, ut ſemipede nec amplius de arbore extent: deinde muſcũ ſupra imponito, & ita ligato ne pluuia dilabatur. Quoſdã tamen magis delectat in trũco arboris locũ ſeminibus ſerra facere, inſectáſq; parteis tenui ſcalpello leuare, atq; ita ſurculos aptare. In una arbore duos aut tres ramulos figito, dũ ne min⁹ quaternũ digitorũ inter eos ſit ſpatiũ. Pro arboris magnitudine, & corticis bonitate hęc facito. Cũ omnes ſurculos quos arbor patietur demiſeris, libro ulmi, uel uimine arborẽ aſtringito: poſteà paleato luto bene ſubacto oblinito totã plagã & ſpatiũ quod eſt inter ſurculos, uſq; eò ut duobus digitis inſita extent. Supra locũ muſcũ imponito, & ita alligato ne pluuia dilabatur. Si puſillã arborẽ inſerere uoles, imam abſcindito, ita ut ſeſquipede è terra extet: & cùm deinde

præcideris, plagã diligenter leuato, & mediũ truncũ acuto ſcalpello permodicè findito: ita ut fiſſura digitorum triũ ſit in ea: poſteà cuneum, quò diducatur, inſerito: & ſurculos ex utraq; parte deraſos demittito: ſic ut librũ ſeminis, libro arboris æqualem facias. Cùm ſurculos diligenter aptaueris, cuneũ eximito, & arborẽ, ut ſuprà dixi, alligato: deinde terrã circa arborẽ adaggerato, uſq; ad ipſum inſitum: ea res à uento & calore maximè tuebitur. Hoc tertium genus inſitionis cùm ſit ſubtiliſsimum non omni generi arborũ idoneũ eſt: ſed ferè recipiũt talem inſitionẽ quæ humidũ, ſuccoſumq; & ualidum librũ habent, ſicut ficus. Nam & lactis plurimum mittit, & corticẽ robuſtum habet: optimè itaque ea inſeritur tali ratione. Ex qua arbore inſerere uoles, in ea nouellos & nitidos ramos eligito, in iiſdémq; obſeruato gemmam quę bene apparebit, certámq; ſpem germinis habebit: eã duobus digitis quadratis circũſignato, ut gemma media ſit: & ita acuto ſcalpello circuncidito, delibratóque diligenter ne gẽmã lædas. Poſteà item alterius arboris quã emplaſtraturus es, nitidiſsimum ramum eligito, & eiuſdem ſpatij corticem circuncidito,

cidito, & materiã delibrato: deinde in eam partem quam nudaueris, præparatum emplaſtrum, ſeu gemmam, aptato: ita ut alteri delibratæ parti conueniat. Vbi ita hæc feceris, circà, gemmam bene alligato, cauetóq; ne lædas ipſum germẽ: mox cõmiſſuras & uincula luto oblinito, ſpatio relicto, vt gẽma libera uinculo non urgeatur & liberè germinet. Arboris autem inſitæ ſobolem & ramos ſuperiores prꝍcidito: nequid ſit quò poſsit ſuccus euocari, aut ne cui magis q̃ inſito ſeruiat: poſt X X I. diem ſoluito emplaſtrũ: & hoc genere etiã optimè inſeritur olea. Quartum illud genus inſitionis iam docuimus cùm de uitibus diſputauimus: itaque ſuperuacuum eſt hoc loco repetere traditam rationem terebrationis. Sed cùm antiqui negauerint poſſe omne genus ſurculorũ in omnem arborẽ inſeri, & illã quaſi finitionẽ qua nos paulò antè uſi ſumus, ueluti quandam quaſi legem ſanxerint, eos tantùm ſurculos poſſe coaleſcere qui ſint cortice ac libro & fructu cõſimiles iis arboribus quibus inſeruntur: exiſtimauimus errorẽ huius opinionis diſcutiẽdum: tradendámq; poſteris rationem qua poſsit omne genus ſurculi omni generi ar-

boris inſeri. Quod ne longiore exordio legentem fatigemus, unum quaſi exemplum ſubiiciemus, quo poſsit omne genus ſurculi, omnibus arboribus inſeri. Scrobē quoquouerſus pedum quatuor ab arbore oliuę tam lōgè fodito, ut extremi rami oleę poſſint eam contingere: in ſcrobē deinde fici arbuſculā deponito, diligentiámq; adhibeto ut robuſta & nitida fiat. Poſt trienniū aut quinquennium, cùm iam ſatis amplū incrementum ceperit, ramum oliuæ qui uidebitur nitidiſsimus, deflecte, & ad crus arboris ficulneę religa: atque ita amputatis cæteris ramulis, ea tantùm cacumina quæ inſerere uoles, relinquito: tum arborē fici detruncato, plagámq; leuato, & mediam cuneo findito: cacumina deinde oliuæ ſicuti matri cohærent, ex utraq; parte abradito, & ita fiſſuræ fici aptato, cuneúmque eximito, & diligēter ramulos colligato ne qua ui reuellātur. Sic interpoſito triennio coaleſcet ficus cū olea: & tum demū quarto anno cū bene coierint, uelut propagines, ramulos oliuę à matre reſecabis. Hoc modo omne genus in omnē arborē inſeritur. Hactenus Columella rerum agri interpres æquè facundus, ac diligens.

De

De inſitione, ex Plinio.
Cap. VI.

SEmine inſerere natura docuit raptim auium fame deuorato, ſolidoque, & alui tepore madido, cũ fœcundo ſtercoris medicamine in mollibus arborũ lecticis abiecto, & uentis ſæpè tranſlato in aliquas corticum rimas. Vnde uidimus enatam ceraſum in ſalice: platanum in lauro, laurum in ceraſo, & baccas ſimul diſcolores. Tradunt & monedulam ſemina in cauernarum theſauros condentem, eius rei prębuiſſe cauſas. Hinc nata inoculatio ſutorię ſimili fiſtula aperiendi in arbore oculum cortice exciſo, ſeménque includendi, eadem fiſtula ſublatũ ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quærit ſinum in nodo gemmæ expulſi corticis, gemmámque ex alia arbore includit: & hactenus natura ipſa docuit. Inſitionem autem caſus magiſter alius, & penè numeroſior, ad hunc modum expoſuit. Agricola ſedulus caſam ſepis munimento cingens, quò minùs putreſcerẽt ſudes, limen ex hędera ſubdidit: at illę uiuaci morſu apprehenſæ, ſuam ex alieno fecere uitam, apparuítq; truncũ eſſe pro terra.

Aufertur ergo ſerra æqualiter ſuperficies: læuigatur falce truncus. Ratio poſteà duplex. Prima inter corticem & lignum inſerendi: timebāt enim priſci truncum findere: mox inforare auſi medio, ipſique medullæ calamum imprimebant, unum inſerentes: neque enim plures capiebat medulla. Subtilior poſteà ratio uel ſenos adiecit, mortalitati eorum & numero ſuccurrere perſuaſa, trunco per media leniter fiſſo, cuneóque tenui fiſſuram cuſtodiente, donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus. Multa in hoc ſeruanda. Primùm omnium quænam arbor patiatur coitum talē, & cuius arboris calamus. Variè quoque, & nō iiſdem in partibus ſuccus omnibus ſubeſt. Vitib⁹, ficíſque media ſicciora, & è ſumma parte cōceptus, ideo illinc ſurculi petuntur. Olei circa medias ſuccus, inde & ſurculi: cacumina ſitiunt. Facillimè coaleſcunt quibus eadem corticis natura, quæque pariter florentia eiuſdē horæ germinationem, ſuccorúmque ſocietatem habent. Reliqua obſeruatio ne fiſſura in nodo fiat (repudiat quippe aduenam inhoſpitalis duritia) ut in parte nitidiſsima, ne lōgior multò tribus digitis, ne obliqua,

ne tranſlucens. Virgilius ex cacumine inſeri uetat, certúmq; eſt ab humeris arborũ orientem æſtiuũ ſpectantibus ſurculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, niſi uetuſtæ arbori inſerantur. ij enim robuſtiores eſſe debẽt. Prætereà ut pręgnãtes, hoc eſt gemmatione turgentes, & qui parere illo ſperauerint anno. Bimi utrique nec tenuiores digito medio. Inſerũtur autẽ & inuerſi, cùm id agitur ut minor altitudo in latitudinẽ ſe fundat. Ante omnia gemmantes nitere conueniet: nihil uſquam ulceroſum eſſe, cicatricoſum aut retorridũ. ſpei fauet medulla calami cõmiſſuræ, ſi in matre ligni, corticíſque iungatur. id enim ſatiùs q̃ foris cortici æquari. Calami exacutio medullã ne nudet tenui tamen fiſtula detegat, ut faſtigatio lęui deſcẽdat cuneo tribus nõ ampliore digitis: quod facillimè contingit, tinctũ aqua radẽtibus. Calamus ad corticẽ uſq; ſuũ deprimatur. Ne luxetur dũ deprimitur, néue cortex replicetur in rugas. Ideo lacrymãtes calamos inſeri non oportet: non, herculè, magis q̃ aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex: hoc uitali defectu nõ humeſcit, neq; cõcorporatur. Id etiã religionis ſeruãt, ut Luna cre-

ſcente calamus utraq; deprimatur manu: alioquin in hoc opere duę ſimul manus mi nùs nitũtur, neceſſario tẽperamento: ualidiùs enim demiſsi,tardi⁹ ferũt, fortiùs durãt. contraria ex diuerſo. Ne hiſcat nimiũ rima, laxéq; capiat, aut ne parũ: & exprimat, aut compreſſum necet. Hoc maximè præcauendũ,ut pręualidè accipiẽtis trunco in media fiſſura relinquatur. Quidam ueſtigio fiſſuræ falce in truncis facto, ſalice pręligant marginem ipſum: poſteà cuneos figunt continente uinculo libertatem dehiſcẽdi. Quædam in plãtario inſita,eodem die transferuntur. Si craſsior truncus inſeratur, inter corticem & lignum inſeri meliùs eſt, cuneo optimè oſſeo, ne cortice rũpatur laxato. Cèraſi libro dempto finduntur: hæ ſolæ & poſt brumam inſeruntur: dẽpto libro habẽt ueluti lanuginem, quæ ſi cõprehendit inſitum, putrefacit. incolumi cuneo adactũ utiliſsimè adſtringitur. Inſerere aptiſsimum quamproximũ terræ, ſi patiatur nodorum truncique ratio. Eminere calami ſex digitorum longitudine nõ ampliùs debẽt. Cato argillæ, uel cretæ arenam, fimúmq; bubulum admiſceri, atq; ita uſque ad lentorem ſubigi iubet, ídque
inter

interponi & circunlini. Ex iis quæ cõmentatus eſt facilè apparet illa ętate inter lignũ & corticem, nec alio modo inſerere ſolitos: aut ultra latitudinem duûm digitorum calamos demittere. Inſeri autem præcipit pyra ac mala per ver, & poſt ſolſtitium diebus. L. poſt uindemiã. Oleas autẽ & ficos per ver tantũ, Luna ſitiente, hoc eſt ſicca. Prætereà poſt meridiẽ, ac ſine uẽto auſtro. Mirum ꝙ non contentus inſitum muniſſe, ut dictũ eſt, & ceſpite ab imbre frigoribúſq; protexiſſe, ac mollibus bifidorũ uiminum faſcibus, lingua bubula (herbæ id genus eſt) inſuper obtegi iubet: eámque illigari opertam ſtramentis. Nunc abundè arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos inſito extante. Verno inſerentes tẽpus urget incitantibus ſe gemmis, præterquàm in olea, cuius diutiſsimè oculi partu riunt, minimúmque ſucci habent ſub cortice, qui nimius inſitis nocet. Punicam uerò & ficum quanquam aliàs ſicca ſint, recraſtinare minimè utile. Pyrum uel florẽtem inſerere licet, & in Maium quoq; menſem protendere inſitionem. Quòd ſi longiùs afferantur pomorum calami, rapo infixos optimè cuſtodire ſuccum arbitrãtur:

ſeruari inter duos imbrices iuxta riuos, uel piſcinas, utrinque terra obſtructos. Empla ſtri ratio & ipſa ex inoculatione nata uideri poteſt: craſſo autem maximè cortici cõuenit, ſicut & ficis. Ergo amputatis omnibus ramis, ne ſuccum auocent, nitidiſsima in parte quaque præcipua cernatur hilaritas, exempta ſcutula (ita ne deſcendat ultra ferrum) cortici, imprimitur ex alia cortex par cum ſui germinis mamma: ſic compage denſata ut cicatrici locus non ſit, & ſtatim fiat unitas, non humorem, non afflatum recipiens: nihilominus tamen & luto munire, & uinculo melius. Hoc genus nõ pridem repertum uolunt qui nouis moribus fauent. Sed id etiam apud ueteres Græcos inuenitur, & apud Catonẽ, qui oleam ficúmque ſic inſeri iuſsit: menſura etiam præfinita, ſecundum reliquam diligentiam ſuam: cortices ſcalpro excidi quatuor digitorum longitudine & trium latitudine: atque ita coagmẽtari, & illa ſua intrita oblini: eadem ratione & in malo. Quidã huic generi miſcuere fiſſuram in uitibus, exempta cortice teſſella, ſurculo à latere plano adigendo. Tot modis inſitam arborem uidimus iuxta Tiburtes Tulias, omni genere pomo-

pomorum onuſtam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde uite, ficis, pyris, punicis, malorúmq; generibus: ſed huic breuis fuit uita. Nec tamen omnem experimentis aſſequi naturã poſſumus. Capacisſima inſitorum omnium dicitur platanus, poſteà robur: uerùm utraque ſapores corrumpunt. Quædam omni genere inſeruntur, ut ficus & punicæ. Vitis non recipit emplaſtra, nec quibus tenuis ac caducus, rimoſúſque cortex. neque inoculationẽ ſiccæ ac humoris exigui. Fertilisſima omniũ inoculatio, poſteà emplaſtratio. ſed utraq; infirmiſſima. Quæ cortice nituntur tantũ, uel leni aura ocysſimè deplantãtur. Inſerere firmisſimũ & fœcũdius quàm ſerere. Hactenus Plin.

De inſitione, ex Palladio, maximè carũ arborum quas libro. 3. Hortenſium ex ordine deſcripſimus.

Caput VII.

INcipiam quicquid ueteres ſcripſere coloni,
 Sacraque priſcorum uerba labore ſequar.
Principiò multas ſpecies induſtria ſolers
 Protulit, & doctam iuſsit inirè manum.
Nam quæcunque uirens alienis frondibus arbos
 Comitur, his diſcit credita ferre modis.
Aut noua diſcreto figuntur germina libro:
 Aut aliud ſummo robore fiſſa capit.
Aut uirides oculos extremi gemma tumoris
 Accipit, & lento ſtringitur uda ſinu.

De Malo.

Inſita proceris pergit concreſcere ramis,
E ſociam mutat malus amica pyrum.
Seq́ue feros ſyluis hortatur linquere mores:
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos,armatáque robora ſentes
Læuigat,& pulchris ueſtit adulta comis.
Exiguam ſorbum dulci diſtendere ſucco
Nouit,& ad cupidas flectere poma manus.
Robora thyrſigero platani concordia Baccho,
Fœtibus inſtituit plena rubore nouis.
Illius inſolitas miratur perſicus umbras,
Populeæq́ue ferunt candida dona comæ.
Meſpilus huic paret,lapidoſaq́ue uiſcera mutans
Tenditur,& niueo plena liquore rubet.
Pro ſudibus fœtis, & pro prægnantibus armis
Caſtaneæ fuluum dant noua mala decus.

De Pyro.

Germine cana pyrus,niueos haud inuida flores
Commodat,& uarium nectit amore nemus.
Nunc rapit hirſutis horrenda ſororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela pyros.
Nunc teretem pingui producit acumine malum:
Fraxineáſque nouo flectit honore manus.
Phyllida quinetiam grandi miteſcere fructu
Inſtituens,duræ dat ſua membra cuti.
Et ſteriles pinos,& inertem fœtibus ornum
Dotat,& ignotum cogit amare decus.
Huius & immiſsi uertêre cydonia rami,
Pomáque confuſus blanda creauit odor.
Caſtaneæ ſeptos aſpro uelamine fœtus
Exuit,& placido pondere mutat onus.
Meſpiláque exarmat,pugnacibus horrida membris
Et mala tranquillo cortice uota premit.
Creditur in Libycis ſua germina nectere ramis,
Lætáque puniceo poſſe decore frui.

De Cotonea.

Cùm præſtet cunctis ſe fulua cydonia pomis,
Alterius nullo creditur hoſpitio.
Roboris externi librum aſpernata ſuperbit,
Scit tantùm nullo creſcere poſſe decus.
Sed propriis pandens cognata cubilia ramis
Stat, contenta ſuum nobilitare bonum.

De Pruno.

Pruna ſuis addunt fœlicia germina membris:
Donáque cognato corpore læta ferunt.
Exarmat fœtus, ſed brachia roboris armat
Caſtaneæ prunus iuſſa tenere larem.

De Ceraſo.

Inſeritur lauro ceraſus, partúque coacto
Tingit adoptiuus virginis ora pudor.
Vmbrantes platanos & iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra ſuis.
Populeáſque nouo diſtinguit munere frondes:
Sic blandus ſpargit brachia cana rubor.

De Moro.

Mutua quinetiam moris commercia ficus
Præſtat, & oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidæ confert ſua membra ſorori:
Et metuit fœtus ſparſa cruore nouos.
Proceras fagos, & poma hirſuta uirentis
Caſtaneæ, duris aſpera mala comis
Inficiens, monſtrat piceo nigreſcere partu:
Et ſucco paſcit turgida poma nouo.
Obſequitur moris blando terebinthus odore:
Et geminis ueniunt munera miſta bonis.

De Perſico.

Ipſa ſuos onerat meliori germine ramos
Perſicus,& pruno ſcit ſociare genus.
Imponítque leues in ſtipite phyllidis umbras,
Et tali diſcit fortior eſſe gradu.

De Meſpilo.

Aemula dura pyri deſpecti mala ſaporis
Meſpilus admiſſo germine tuta ſubit.
It geminis ſeſe uiolentior inſerit armis:
Atque auidas terrent robora ſæua manus.

De Sorbo.

Sorba ſuos partus meritò maioris honeſtant
Seminis,& pulchro curua labore nitent.
Hæc arbos ſpinæ duros mucronibus artus
Exuit,ac libris mitibus arma tegit.
Aureáque annexo miſcere cydonia fœtu
Gaudet,& externi dona coloris amat.

De Nuce.

Arbuteas frondeis uaſtæ nucis occupat umbra:
Pomáque ſub duplici cortice tuta refert.

De Amygdalo.

Phyllis odoràtos primæuis floribus artus
Diſciſsi pruni cortice fixa tegit.
Pomáque permutat uelamine perſica muſto:
Duritiemq́ue docet tegminis eſſe loco.
In modicam tornat ſiliqua tendente figuram:
Et frondes pulchrò ditat odore feras.

Caſtaneámque trucem depulſis cogit echinis
  Mirari fructus læuia poma ſui.

De Ficu.

Perſuadet moris tetrum mutare colorem
  Ficus,& inuaſis dat ſua iura pomis.
Se quoque miratur pingui grandeſcere ſucco
  Et ſolitum gaudet uincere poma modum.
Inſignes foliis platanos,fœlicia menſis
  Brachia, gaudentes uitis honore comas.
Ingrediens pingui ſe cortice maxima ficus
  Seruat,& optatos implet adepta ſinus.

De Punica.

Punica non alios unquam dignata ſapores
  Mala,nec externis aſſociata comis:
Ipſa ſuas augent mutato ſemine gemmas,
  Et ſibi cognato picta rubore placent.

De Citrio.

Necnon & citrij patiuntur mutua rami
  Pignora,quæ grauido cortice morus alit.
Pomáque paſturi blando redolentia ſucco
  Armatis mutant ſpicula nota pyris.

De Oliua.

Robora Palladij decorant ſylueſtria rami:
  Nobilitat partus bacca ſuperba feros:
Fœcundat ſterilis pingueis oleaſter oliuas:
  Et quæ non nouit munera, ferre docet.

De inſitione, ex Petro Creſcentio decerpta ad uerbum.

Caput VIII.

OPortet ſcire quòd inſitionum multi ſunt modi. Primus quidẽ eſt quòd fraga eiuſdem arboris omnia ultra medium medullæ ex tranſuerſo incidantur, & tunc alligetur quod inciſum eſt, ſicut vulnera ligari conſueuerunt: & circũponaur cera uel lutum ad pluuiæ & extrinſecorum nocumentorum defenſionem: & ne rumpi aut eorũ plagæ aperiri agitatione uentorum poſsint, conuenientibus perticis muniantur: ſtatim enim conſolidato vulnere ſuperior pars emundatum in ſapore profert fructum propter digeſtoinem ſucci in nodo factam, & hoc propriè dicitur inſitio: quæ quidem plantam in alteram non tranſmutat ſpeciem ſeu genus, ſed eam de ſylueſtri domeſticam facit. Secundus modus eſt quòd una & eadem arbor abſcindatur in trunco, & fragum ſuperius in eadem arbore acceptum, trunco ſuo inſeratur: tũc enim conualeſcens inſita, profert fructum alterius generis in ſapore, & quantitate & figura quàm prius protulerat: & iſte modus fecit diuerſitatem omnem quæ eſt in malis & pyris,

& pyris, & cæteris fructibus. Tanta enim eſt uis nodi & conuerſionis pororum qui prius aſcenderunt, quòd ſuccum ex nodis retentum dirigunt ad aliam formam plantalem, quæ monſtratur in quantitate & ſapore fructus. Tertius modus inuentus eſt in uite & quibuſdam aliis quæ ex medulla creſcunt: uidelicet quòd gemma unius uitis excidatur uſque ad medullam profundè, vulnere tranſuerſo & obliquato: & tantundem de gemma uitis alterius eruitur, & loco alterius ponitur, & fit colligatio ſicut in aliis, & tũc cõualeſcit & fructificat. Fieret fortè in aliis arborib9, ſed in uite expertum eſt. Quartus inſitionis modus eſt quo fragum arboris unius in aliam inſeritur arborem: conualeſcitque & fructificat in ea per modum qui ſæpè dictus eſt. Et iſte modus regulariter cùm fuerit magis ſimilium erit melior & citiùs cõualeſcens: & fit propriè in illis arboribus quæ rectos habent poros, & per tunicas ligatas, à radice accipiũt nutrimentum. Sed iſte modus & ſimiliter ſecundus in plures ſubdiuiduntur modos. Vnus quidem eſt quo ſurculus inſerendus inter corticem & lignum nouæ matris imprimitur. Secundus cùm ſurculus ſciſſo li-

gno infigitur. Tertius fit more emplaſtri. Quartus dicitur ad buccellum. Quintus uerò ſalicis pertica perforata. De omnib⁹ per ordinem dicendum eſt. Primus quidē modus quo ſurculus inter corticem lignúmq; deponitur, fit hoc modo. Trūcū ſerra acuta recidim⁹ in loco nitido & ſuccoſo: ipſúmq; cū faſcia corticis deſuper polimus: deinde uimine ſalicis, aut ulmi ligamus: ibíq; inter corticem & lignum cuneum ferreum, uel oſſeum, in acutum tendentem, ab una parte latum, & ab alia quaſi rotundum, tribus propè digitis deponimus, conſiderando ne corticis faſcia ſcindatur: & in eum locum ſubducto cuneo ſtatim ſurculum mergimus ab una parte deciſum, ſalua medulla & cortice partis alterius, pellicula exteriori remota: ita quòd optimè trunco adhæreat ſurculi inciſura: qui ſuper truncum quatuor aut ſex digitis emineat, uel uſq; ad octo. Duos uel tres, uel plures ſurculos pro trunci qualitate conſtituimus, quaternis digitis uel amplius ad minus inter eos ſpatiū relinquentes, & lutum deſuper conuenienter ponentes, & peciam diſponéntes, uel ligantes. Hic autem modus optimè cōprehēdit & conualeſcit: ſed fieri non poteſt niſi menſe

menſe Martio uel Aprili, cùm iam poteſt lignũ à cortice ſeparari. Sed nec fieri poteſt niſi in craſſo trunco uel mediocri: & in his arboribus quæ craſſum habent corticem & pinguem: ut ficus, pyrus, malus & ſimiles. Conualeſcit autẽ optimè iuxta terram huiuſmodi facta inciſio: & etiam in quacunq; parte ſtipitis & craſſorũ ramorum ſatis cõgruè prouenit: ſed omnis ſurculus duobus adminiculis ad minus, propter uentorũ rabiẽ indiget. Modus autẽ ſecundus qui ſciſſo ſit ſtipite hoc modo aggrediendus eſt. Reſecetur truncus & deſuper poliatur, ut dictũ eſt ſuperius: deinde ſcindatur in ea parte quæ magis ſuccoſa uidetur, & quæ corticem ibidem planũ & adæquationi ſurculi cõgruũ cernatur habere: quod maximè inuenis ubi maius eſt ſpatium inter corticem & medullã propter abundantiam nutrimẽti quod ad partem illã acceſsit. Si antequã ſcindas, uinculũ prope ſummum truncum ſtipitis ligaueris, cũ minima ſciſſura longitudinis defendet: deinde cuneũ duobus digitis uel quid minus, longum formabis: & aperta ſciſſura eo, ſublataq; omni lanugine de ipſius ſciſſuræ labiis, ſurculum ab utraq; parte deciſum immerges: taliter ꝙ cortex

cortici adæquetur in parte exteriore, & lignum ligno interius: ut ſuccus inter cortices & ligno poſsit liberius pertrãſire. In ſciſſura etiã ſurculi optimè trũco nouę matris adhęreat: deinde ſubducto cuneo, ſurculus in trunco ſpõtè immiſſus cõſtringatur. Super rimulas cõiungẽdas & cortices, aliquid corticis huius arboris uel panni linei cerati ponatur, & cũ iunco ſtrictè ligetur. Deinde (ut ait Cato) ſubtili puluere in ſuperiorem ſciſſurã immiſſo, creta plurimùm cõprehẽſa cum pauca arena & fimo bubulo, uel cũ cera ſuper truncũ & ligaturam ad defenſionem caloris, uenti & pluuiæ congruè diſponatur & pecia faſcietur. Ego autẽ pluſq̃ millesies probaui & ſemper inueni ſufficere ſolam cretã bene cõpreſſam ſine fimo & arena, uel cera & puluere. Hæc etiam in ſciſſura proderũt, ſi uapor à radice aſcendẽs ad nouum alendũ ſurculũ foras egrediens denegetur. Notandũ tamen ꝙ iſtiuſmodi & actus & operatio diuerſificatur ſecũdum diuerſitatem craſsitudinis & tenuitatis ſtipitis inſerendi, & cunei ſurculi incidendi. Nam inſerendus ſtipes ſurculo craſsior eſt paulò aut multò. Si multò, duobus poteſt ſcindi modis. Vno, ut ab una parte ſtipitis uſque

uſq; ad medullam tantùm cũ congruo adhoc ſcalpro ſcindatur, ubi unus tantũ ſurculus infigatur. Altero ut ab una parte ſtipitis ad aliam ſciſſurã pertrãſeat: ibiq; duo ſurculi ſcilicet unus à qualibet parte ponatur: uel unus tantũ ſi placuerit ab una parte, altera uacua remanente. Si uerò ſtipes eſt paulò craſsior ſurculo, neceſſariò per mediũ ſcinditur, & unũ ſolũ recipit ſurculũ. Vbicunq; autẽ unus tantũmodo ſurculus ponẽdus eſt debet cuneus eius formari ut in ſciſſura ex utraq; parte facta, tertia cum cortice cõueniẽti remaneat: in quarta uerò quę intra ſtipitem ſtare debet, nihil corticis & latitudinis uideatur, aut modicũ eo modo melius quo ſurculꝰ in cortice, q̃ in ligni ſtipite exterius & interius adæquetur. Vbi autẽ duo ſurculi ſunt ponẽdi, fit ſciſſura cunei à duabus partibus propè medullã: quæ etiam ad medullã & acumen accedat: ab aliis duabꝰ partibꝰ fit quaſi eiuſdẽ latitudinis: ita quòd pars paulò latior cum omni cortice permanens, extra cũ cortice matris æquetur: pars uerò ſtrictior, remota exteriori corticula uerſus medullã ſtipitis interius diſponatur. Si autẽ ſtipes eſt æqualis ſurculo qui inſeritur, formetur cuneus, ut ab utraq; parte ſit

cortex,& utrarũq; fiat æquatio,& cortice & peciola ſuper riuulas poſita, ſubtili uinculo ſciſſo,uel cordula cũ modica ſtrictura ligetur: & poſtmodũ cum creta,ſeu terra & peciola faſcietur. Et hic modus iuxta terrã & in altũ, & in ſummitatibus optimè conualeſcit: ac omnes iſtæ formæ quæ fiunt ſciſſo trunco, poſſunt fieri cõuenienter mẽſe Februario & Martio, etiã mẽſe Aprili ſi ſurculus omni terra priuetur: & melius ſi colligantur antè q̃ pullulẽt, & diu ſub terra in loco frigido umbroſo ſeruẽtur, ſummitatibus nõ ſubuerſis. Et etiam menſe Ianuario cũ calefactione ignis facta inſitio cõprehendit, cùm eius auxilio agglutinãs concurrat ſuccus: ſed tunc tẽporis erit inſitio cæteris melior, & melius cõualeſcens cũ iam cortici ſe uiridis ſuccus intulerit, & gemmæ incipiunt eſſe ſuſpectæ. Ego etiam malorũ inſitiones feci circa principiũ Auguſti de ſurculis illa ęſtate maturatis: & ſatis cõgruè prouenerũt. Verũtamen talis inſitio faciẽda eſt ſub terra, uel modicũ ſupra eã: ut tumulatione terræ à tanto æſtu inſita defenſetur: uel ſupra eam uas aliquod ſtillans ſuſpẽdatur: & eo auxilio poterit hoc tempore etiã in altũ fieri. Fit etiam, ut ait Varro, hęc inſitio

ſitio commodè in ſolſtitio æſtiuo & Caniculæ ſigno, ac præcipuè in fico. Poteſt etiam prædicta inſitio fieri ſub terra & circa terram, ſeu modicum ſupra terram: ubi ſine dubio inſiti ramuſculi proueniunt omnibus aliis locis ad incremēta maiora: quia ibi lignum & cortex maximè beneficio ſoli adhęrentis humeſcit: quæ inſitio propriè arbuſculis conuenit. Si uerò arbor mediocriter magna fuerit, cōmodiùs erit eandem locis altioribus inſerere: ubi cortex ſit uiridis & ſuccoſus, q̃ ipſam circa terrā inſerere: quia ſic fructus ex ea pluribus annis tardius haberetur: uerūtamen quantò magis inferiùs fiet, tantò magis domeſticabitur fructus. Si uerò fuerit arbor magna plurimos habens ramos, nihil erit utilius q̃ ramos in locis nitidis reſecarę, ibiq; quotcūq; uolueris ſurculos inſerere. Quòd ſi adeò ue tuſta eſt arbor ut ramorū cortices nimiùm ſint rugoſi ac humore cōſumpti, arbor eadē incidatur, & relinquatur inciſa uſq; ad annum ſequentē, & tunc inſerātur ſurculi qui in ea nati fuerint lætiores & in cōmodiore parte locati, circūciſis cęteris & abiectis: qui tot numero eſſe poterunt, quot inſerenti placebit: quia omnem numerum ſurculo-

rum ſufficienter nutriet talis arbor. Modus quidem inſerendi quem Palladius emplaſtrationem uocat, ſic ab eodem fieri affirmatur. Ex nouellis ramis inciſis & feracibus gēma quæ bene apparebit ſine dubio proceſſura, duobus digitis quadratis circũſignetur, ut ipſa ſtatuatur in medio, & ita ſubtiliter cortex leuetur acutiſsimo ſcalpro ne gēma lædatur. Item ex ea arbore cui geſtimus inſerere, ſimiliter cũ gemma tollatur emplaſtrũ, nitido tamen atq; ubere loco: tunc ibi conuenienter impreſſum circa gemmam uinculis cogitur cohęrere ſine læſione germinis: tunc luto ſuperlinis & liberam gemmã relinquis. Cui multùm proderit ſi peciola cũ cera ſuper iuncturam & & rimulas corticũ apponatur, ad extrinſecorũ nocumentorũ defenſionẽ, & nutriẽtis ſucci ac uaporis uiuifici retentionẽ. Ramos deinde ſuperiores huius arboris reſeca bis: ne mater proprios uolẽs nutrire ramos, alienũ filium ſibi propter utilitatem radicũ per eundem relinquatur. Deinde uerò uiginti diebus exactis aut pluribus, reſolutis uinculis reperies externi ſeminis gemmam mirè in arboris alienæ membra transfixã. Hic autem modus menſe Iunio fieri poſſe

aſſeritur:

aſſeritur: licet & antè, & poſt modicum cōprehendat: dummodo gēma conueniens habeatur. Eſt modus vulgariter ad buccellū dictus qui huic proximo eſt plurimū affinis: fit hoc modo. Buccellus paruus craſſitudine pollicis longus, cū gēma in medio, de nouo ſurculo eleuetur eiuſdem craſsitudinis, ſuo cortice in tres uel quatuor partes ſciſſo & denudato ponatur, & tantùm inferiùs conſideratè comprimatur, quòd ligno ſtipitis mediocriter ſtrictè adhæreat: & cortex appoſiti ſurculi non ſcindatur, & ſiue gemma poſita ſuper locū gemmæ ſublatæ ponatur, ſiue non, nihilominus ſine aliquo ligaturæ uel alterius rei auxilio conualeſcit. Abſcindēda tamen eſt omnis circundans ſoboles ſurculorum, ne inſitæ ſurripiat nutrimentum: ei tamen magnum adminiculum præſtabit, ſi cortex pendens taliter reſcindatur, quòd remanenti appoſitus buccellus ſubtiliter adęquetur: & propter dictam cauſam peciola, deinde creta ſuper iuncturam & totum buccellū ponatur, libera gemma relicta: poſteà ne cera cadat, linea pecia faſcietur. Fiat autem hic modus menſe Martio, dum cortex ſeparatur à ligno, & menſe Aprili & Maio. Sur-

culi antequam gemment collecti ſeruātur in loco frigido & umbroſo ne pullulent, ſub terra pro parte ſubmerſi. Item expertū eſt in mēſe Iunio circa finem & Iulio buccellū paruum cum gemma de nouiſsimo ſurculo eleuatum, & in nouiſsimo ſurculo poſitum eiuſdem craſsitudinis, ſiue gemmæ adæquentur, ſiue non, ſine aliquo auxilio ligaturæ uel alterius rei, optimè conualere. Et tam hic modus, quàm ſuperior qui emplaſtratio dicitur, locum habet in his ſolis arboribus quibus ſuccus pinguis eſt in cortice: ut ficis, oleis, caſtaneis & ſimilibus. Poteſt etiam ſine abſciſione inſerendi ſurculi eleuari buccellus, & domeſticus eiuſdē craſsitudinis ab una parte ſciſſus ibidem apponi, & cū filo ligari ac præparari, ut dictum eſt ſuprà. & ubi comprehendiſſe uidebitur ſupra buccellum abſcinde: relicta enim ſummitas ſuccū ad buccellū fortiùs attrahit q̃ abſciſſa: & hoc modo poſſunt plures eiuſdē ſpeciei & diuerſarū in una uirga formari. Modus qui fit in ſalicis pertica fit hoc modo: Pertica uel baculus dictorū lignorū perforetur ſubtili terebra & acuta: ita quòd inter unū foramen & alterū ſit ſpatiū ſemipedis: & ſurculus modicum raſo

raſo cortice intromiſſus iungatur in ſcrobe ſurculis eleuatis: ita tamen quòd perticæ ſaltem ſalicis, ſummitas remaneat ſupra terram: hinc uerò poſt annum materia totaliter eleuata, & inter ſurculos inciſa, plātam quamlibet radicib9 plurimis decoratā in ordinata ſcrobe depone: cui forſan proderit ſi creta uel cera foramina & eorum ſciſſuræ undique optimè obturentur. Quidam autem mihi aſſeruit ſe expertū fuiſſe hanc inſitionem in palo ſalicis uiridi perforato uſque ad medullam ſolummodo, & infixiſſe ſurculos æqualis craſsitudinis remoto cortice, quatenus intrarent in foramē: ut cortex ſurculi æquaretur cortici pali, & cum cera omnem rimulam obturaſſe, & poſuiſſe palum ſub terra, quatuor digitis iacentem in loco aquoſo: ita quòd de palo nihil apparuit, ſed ſolùm ſurculi ſupra terram, & comprehendiſſe optimè omnes: & reſecato inter ſurculos trunco plantaſſe & bene conualuiſſe. Alium modum inſerendi retulit Columella dicēs Gallica terebra uſque ad medullam arborem perforandā, plaga interiùs leniter inclinata: ubi deducto omni fragmine, uitem uel ramum ad modum foraminis, delibratum, ſuccidum

tamen & humidum ſtrictim imprimi iubet, una uel duabus gemmis foris relictis: & tunc argilla & muſco locum diligenter operiri: & ita uites in ulmo inſeri poſſe dicit. Prædicti autem duo modi fieri poſſunt in mēſe Martio, uel principio Aprilis: aut cùm uiridis & nouus ſuccus calore aëris diſſolutus mouetur in cortice. Item ſcribit Varro alium modum inſerēdi ſuo tempore inuentum in propinquis arboribus, hoc modo. De arbore ex qua vult habere ſurculum in eam quam inſerere uult, ramulum traducit: & in eius ramo præciſo ac defixo implicat in locum, quod contingit ex utraque parte quod intus eſt falce extenuatum, ita quod ex una parte qua cœlum uiſurum eſt, corticem cum cortice æquatū habeat eius ramuli quem inſeret: cacumen ut directum ſit ad cœlum poſtero curet anno: dum comprehenderit, unum propagatum ab altera arbore procedit. Ex prædictis igitur patet, quòd licet inſitio in ſimilia ſit melior, tamen in diſsimilia plurimùm conualeſcit, & infinita mirabilia facit, quę apparēt his qui experiri deſiderāt, & in talibus exercitantur.

Hactenus Pet. Creſcentius, qui inſitionum

num hiſtòriam confuſam & impeditã nobis reliquit, ut legenti facilè erit iudicare. In qua nihil immutare uiſum fuit, ſiue ſententiam ſpectes, ſiue dictionem, quæ multis locis inepta eſt ac ridicula : ſed ornari res iſta negat, contenta doceri. Multa ſanè occurrent, quæ nõ Dauum, ſed Oedipum deſyderabunt, quod corruptiſsimo exemplari, ex quo hæc uerbum è uerbo tranſcripſimus, acceptum ferre licebit.

De inſitione, ex lib. Iouiani Pontani de hortis Heſperidum. Cap. IX.

IAm reliqua inſitio eſt, hominúmque induſtria: nunc tu
Huc aduerte animum, & ueterum cape dicta uirorum.
Imprimis ramos libro demitte ſub udo
Artifici dextra: fiſſo nunc iniice ligno,
Atque altè impacto cuneo inſerito: alteriúsue
Corticibus iunge, & cera mox illinc adacta:
Vlmeáque obſeptis conſtringito uincula plagis:
Ac pluuiam arceto coniecti ceſpitis herba.
Nunc & creſcentem uicino è margine uirgam
Admoue, & inciſo leui ſub vulnere libro
Sic fige, ut lento non deſint cingula nodo.
Aut & eam tranſmitte forato ad uiſcera trunco:
Mirantem latebráſque cauas, & operta uiarum,
Né ue excide illam: ſinito de matre propinqua
Hauriat ut ſuccos ſolitos: ſolita ubera lactet:
Donec eam grandem natu, longéque ualentem,
Atque nouercales ſtringentem enixiùs ulnas
Videris & proprio meditãtem uiuere ſucco:
Tunc abrumpe manu, materna & ſtirpe reuelle:
Creſcet, & immenſum ducet latè aucta cacumen.

Interea læto ſurgit dum ſurculus auctu,
Sæpè riga, ſæpè eductas de ſtipite gemmas
Euelle, & duris inuerte ligonibus arua:
Ac matri blandire ſua dum prole repulſa
Cogitur indignans alienos paſcere fœtus.
Quin & ſurgentem ſobolem defende ſub umbra
Frondentis rami, dum Sol furit, & furit æſtas
Victa ſiti: idem ipſe in glacie tege: tecta ſupernè
Inſternens craſſa è ſtipula, cannáue paluſtri,
Vrat ne teneras rabies aquilonia thyrſos,
Cum primis ualida nitatur ſurculus haſta,
A uento tutus, longéque urgente procella:
Et nunc ſcalpello tenui, nunc molliter ungui
Detondens, prima luxum compeſce iuuenta.
Vtendum parcè ferro: ſed nec tamen ipſa
Luxuries toleranda uenit, quæ fœtibus obſtat.
Atque equidem memini (tantùm ſe induſtria prompſit)
Qui diuerſa quidem, parua ſed ſemina in urna
Condat: & educens collo breuiore ſtolones
Subducátque, arctétque manu, ac ſub uincula cogat
Creſcenteis: hi tandem uno ſe ſtipite miſcent,
Atque uno obducunt ſe cortice: néue flagella
Dilabi finito: neu ſumma cacumina uentus
Diuellat, cera linito, aut diducat adulta,
Vnguine dum proprio corpus iunguntur in unum:
Atque operit lentum ſub eodem codice gluten.
Poſtquam alta ſteterit radice infoſſa, & opimum
Raptarit ſtirpes ſuccum, mirabere poma
Plenáque gratáque: non uno tamen una ſapore.
Sunt qui diuerſos ramos, ſed cortice raſo
Coniungant, ſtringántque ſimul quo glutine miſto
Increſcant æquè: & fiſſo mox ſtipite iunctos
Infigant pariter: tum vulnus ritè coronent:
Et fallax opus admota tueantur ab arte,
Quò ramo ex uno, atque uno de palmite fructus
Non uni ueniant, ſit honos & gloria ruri:
Gaudet enim inſolito natura adiuta fauore.
Porrò non deſunt, qui ſciſſo codice, adacto
Dilatent vulnus cuneo: mox vulnere crudo

Includant

Includunt gemmas alienæ ſtirpis alumnas:
Ac tenui obſtringunt uitta:non fit mora,longos
Emittunt ramos, & latè brachia fundunt:
Sic dorſo alterius (mirum) noua pullulat arbor.
Quinetiam alterius nudato cortice, plantam
Vidimus alterius,frondente cacumine, ramos
Erigere:ingentem & tunica ſoboleſcere ſyluam:
Et ſtirpem informem nemora in generoſa nouari.
Ergo caſtanea è molli,è præſtante ſagitta
Laudatæ genitricis,adulto & germine,uirgam
Exuito,exuuias gemmíſque,oculíſque nitenteis
Seligito: his ſterili ſpoliatum cortice truncum
Degenerem induito, uinclóque urgente ligato:
Quo ſeſe & pluuiæ, & Solis tueatur ab æſtu:
Nec te blanda manus ſinito fruſtretur inertem:
Aut ludat tunica uitioſum arente flagellum.
Iam uideas docili è planta pubeſcere prolem
Frugiferam tunc carpe manu,tunc erue ferro
Quæ ſuperat matre è ſterili:& blandire nouellis,
Mira fides nitidis palmes ſe tollet alumnis.
Sic quæ olim ſterilis fuit arbor & horrida cultu,
Sponte ſua,nullíſque hominum ante obnoxia curis,
Mutabit genium,uertétque ad munera frugum.

Ex eodem.

Quando & inexpertum nihil ars ſinit, hoc quoq; & hortis
Accedat,uel dictu etiam mirabile:de quo
Quamuis longè audax,quanquam ſibi conſcius uſus
Addubitet.Ramum fœcunda è matre reuulſum
Decutiens capito : cæſum mox undique librum
Aequatis ferro ſpatiis, dextráque volentem
Exuito:inde pari confoſſum vulnere dorſum
Stipitis alterius nudato, & ueſte recenti
Induito:ut coëant extremis partibus oræ
Veſtis,& è lento molleſcant vulnera limbo.
Vlmea dein teneris indantur cingula plagis:
Vincula quæ ingentis committunt vulneris ora,
Veſtiat & frondens truncum toga: pellat ut imbres,

Arceat ut Soles, & ſęuæ uredinis iram.
Dij facinus mirandum! hęrenti è cortice, cortex
Ipſe nouus uictum medius rapit: atque ſupernis
Inſtillat ramis: quæque in ſua pabula traxit
Eſuriens alimenta, ſuo & de fonte refuſa
ipſe ſuis infundit alumnis, ipſe & amicum
Irrorat lac, ut ſenſim in ſua nomina uertat:
Ramóſque, frondéſque, & eodem ſemina fœtu:
Antè quater nidum in tignis quàm figat hirundo,
Et quater extincti renouet quàm funera nati,
Tantùm ars ipſa ualet, tantùmque induſtria pollet:
Et tantùm inſitio fœcundos adiuuat hortos:
Cui fauet impatiens ocij languentis egeſtas.

Hactenus Iouianus Pontanus, qui ſub citriorum & limoniorum inſitione, quaſuis alias docto & erudito carmine per occaſionem complexus eſt. Vir ſanè admirabilis & ſumma laude dignus: qui rem tam impeditam & difficilem, tam eleganti carmine facilem ac familiarem reddiderit.

Inſitionis ope & artificio multa ad ſtuporem uſque miranda fieri. Caput X.

MVlta ſunt in numeroſo illo rerum mundi theatro, miraculi loco habita, quæ uel fortuitus edidit caſus, uel ingenioſa hominum effinxit induſtria, comite labore, & experientia duce. Ex quo rectè ſcripſiſſe mihi uidetur poëta,

Ipſa nouas arteis, uaria experientia rerum,
Et labor oſtendit miſeris, uſúſque magiſter.

Cauſa cùm pleroſque lateat, illis tantùm miraculi & ſtuporis ingerit, ut præter naturam, talia euenire cenſeant. Res ea cùm in aliis multis, tum in arborum inſitionibus locum habere maximè ſolet. Quarum ope & ingenioſo artificio, fieri plerumque uidemus, ut una arbor prodigioſo ſpectaculo, diuerſi generis uariíque guſtus, odoris, & coloris, poma, nuces, vuas, flores, & alia ab uno & eodem trunco ęmergentia, proferat: ut oculis intuentium nihil admirabilius occurrere poſsit. Quod ut demõſtrem, & exemplis, cùm ueterum, tum recentiorum confirmem, producam oculatos teſtes duos. Plinium imprimis, uirum omni exceptione maiorem. Vidimus, inquit, inſitam arborem iuxta Tiburtes Tulias, omni genere pomorum onuſtam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde uite, ficis, pyris, punicis, malorúmque generibus. ſed huic breuis fuit uita. Producam prætereà & Ioannem Baptiſtam à porta Neapolitanum, lib. 2. ſuæ Magiæ naturalis hunc in modum ſcribentem. Vnam, inquit, nouimus arborẽ delitias horti nũ-

cupatam, craſsitudinis & proceritatis non ingratæ: quæ præpingui, riguo & ſuperfœtante ſolo conſita erat: ut tum plãtæ uigore, tum humi ubertate, inſitis alimentũ ſuppeditaret. Erat trifurca: in uno ramo vuã vnã, & item alteram uinaceis uacuã, diſcolorem & medicatam gerens: quarum altera ſoporem, altera alui deiectionẽ moliebatur. Secundus ramus perſicum adferebat, ex perſico & nuci perſico interuallis pluribus ęquè diſtinctum, abſque ullo oſſe. Quòd ſi cui inerat, nucleum dulcem uti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem ementiebatur pomum, diuerſaque lineamenta demõſtrabat. Tertius cerafia exoſſa, acida, ac dulcia emittebat: adhæc mala aurea. Cortex floribus roſiſque conſitus erat: fructúſq; ipſi debitam magnitudinem ſuperabant & aliis dulciores ac odoratiores erant. Verno tẽpore eflореſcebat arbor, & ultra debitum tempus ſuos fœtus producebat, qui diu in arbore morabantur, & continuæ fœcunditatis orbem toto anno miniſtrabant. Nam per quoſdam gradus poma ſibi ſuccedebãt, & fœtura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant: denique ſic

cœlum fauebat, ut pulchriorem arborem non conſpexerim. Hactenus ille, ex quo hiſtoriam tam rarę & pulchræ arboris huc proferre uoluimus, ut intelligeres,

Quantùm ars ipſa ualet, quantúmq; induſtria pollet:
Et quantùm inſitio fœcundos adiuuat hortos:
Cui fauet impatiens ocij labor, optimus artis
Cuiuſcunque dator.

Hæc ſunt quæ de inſitionibus ex Græcis & Latinis rerum agri doctoribus eximiis in pręſentiarũ adferre poſſum. Quæ ſi parùm accuratè curata quis dicet, curioſiùs ſi curabit, curam ſibi procurabit, & amicitiam noſtram ſibi conciliabit.

Finis Opuſculi Inſitionum Ant. Mizaldi ſtudio & diligentia concinnati.

ANT. MIZALDI DENDRANATOME, ſeu partium corporis arborei explicatio breuis. vbi de earundem nutritione.

RAtio uerisſimum eſſe nos docet, rerũ omnium parentem nihil feciſſe fruſtra: dediſſéque rebus omnibus partes & mẽbra, quæ illis ad uſum neceſſaria prę uidebat. Sic arboribus radices, uelut funda menta quædam iecit: ut iis quaſi pedibus ſubſiſterent ac firmarentur. Quibus truncum ſuperpoſuit, ceu quandã corporis ſtaturam & habitum: ramíſq;, quaſi brachiis rurſus illum diffudit: atque ex his caules ac ſurculos elicuit, ueluti manus & digitos: eorũmque alios fructu donauit, alios fronde ſola ueſtiuit, ad protegendos tutandóſq; partus. Cæterùm, his omnibus corticem, ceu cutem quandam appoſuit: cui humor ſubeſt, qui ſanguis intelligi debet, omnia alens, uegetans & ſuſtinens: unde etiam ar boris caro coaleſcit, cortici proxima: cui uenæ inſunt per caules & ſurculos, ad folia uſque perreptantes. Inſunt & ſuccis adipes, qui à colore Alburnum uocantur: mollis ac peſsima pars arboreæ carnis, nam facilè putreſcit.

putreſcit. Subtument & carni glandia, perinde atque in corporibus humanis, quodã callo carnis in ſe conuoluto. Latet poſtremò medulla in ſingularũ partiũ meditullio, ut in ſolidis animantiũ partibus. Morbos tam partiũ iſtarũ, quàm uniuerſi corporis arborei, initio libri tertij noſtrę Hortenſium hiſtoriæ utcunque expediuimus, adhibitis remediis & auxiliis. De arborea anatome hactenus: uenio ad nutritionem. Cùm omne quod adoleſcit, augetúrque, capeſſat alimentum oportet, caloris attrahẽtis, & concoquentis beneficio illud ſuppeditari neceſſum eſt. Arbores itaque caloris principium aliquod habere par eſt, quo radicibus alimentum ex nutritio terræ ſinu, ceu ab altricis uberibus, confectum ſugant & hauriant. Nam terra perinde atq; ubere utuntur: ita ut radices proximo & illibato eius ſucco primùm alantur: dein reſiduum ad truncum & illius partes ſubminiſtretur ac tranſmeet, donec ad ſummum & ultimum ſurculum ac folium, tranſmiſsione & miniſtratione peruentum ſit. Naturali enim ui ac facultate alimẽtum per medullam trunci, ceu per canalem, cæcis quibuſdam meatibus ad ſummum uſque & extre-

mum undiquaque diſtribuitur. Quò cùm peruenerit, ibi conſiſtit atque abſumitur: hinc multa in ramorũ capitibus germina. Quod ſi ueluti redundans ad crura radicibus uicina reflectatur & remigret, multos ibidẽ ſtolones edit: humore nutritio illuc cõuerſo, & à partibus ſuperioribꝰ remiſſo. In quo laudare, admirari, ac ſatis uenerari ac ſuſpicere nõ poſſum, Dei Opt. Max. bonitatem inenarrabilem: qui tantam radicibus & his infixis capillamentis ac fibris facultatem elargitur, ut citra ullum auxilium, prodigioſam molem non dicam ſuſtineant, ſed aſsidua alimenti ſubminiſtratione, etiam in arido plerunque cœlo & ſolo, pluribus ſeculis atque ætatibus alant: ac tam uberem ligni & fructuum copiam ſuppeditent, ut non ſolùm ad hominum uſum multiplicem, uel centũ annis, quod minimum eſt, ſufficiat, quinimò plurimorum quoque animalium & uolucrum pabulum etiam producat. In quã rem, ne per uarias arborum claſſeis noſtra inſolenter uagetur oratio, Nucem arborem, aut Quercum de multis, pro exemplo, adferã. Quæ in tantam altitudinem, & uſqueadeo uaſtam amplitudinem ac molem quandoq; excreſcit,

ut

ut ſub ea, uel Achilles ipſe cum toto Græcorum exercitu caſtrametari poſsit. Quam uaſtitatē & ſummè admirandam molem, fructúmque inexplicabilem copiam quis alit? quis immenſum illud corpus ſuſtinet? quis radices fulcit ac firmat aduerſus uiolentiſsimam uentorum rabiem, fulmina & procellas? Vnus ſanè eſt IESVS CHRISTVS: qui ſolus mirabilia facit quæcunque ſunt in cœlo, terra & profundis abyſsi.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ADMONITIO.

Folio 7. pag. 2. poſt uerſum qui incipit,
Et turpes auibus, &c. hoc omiſſum carmen repone,
Scilicet omnibus eſt labor impendendus, & omnes
Cogendæ in ſulcum, &c.

FINIS.